

УДК 343.98:343.575

Д.Ю. СТРИГУН, Київський національний університет внутрішніх справ

МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ КОНТРАБАНДНОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ОСОБАМИ З ПРИХОВУВАННЯМ ІХ ВСЕРЕДИНИ СВОГО ТІЛА

Ключові слова: контрабанда наркотичних засобів, митний контроль, «наркокур'єр-ковтальники», одорологічні засоби, психоактивні речовини, опіати, снодійні препарати, кокаїн, стимулятори амфетамінного ряду, екстазі

Незаконний наркобізнес як організований сегмент нелегального наркообігу порушує суспільні відносини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, руйнує монополію держави на законні ліцензовані та контрольовані операції з наркотичними засобами і обладнанням для їх виробництва, розкладає державну систему контролю за обігом наркотичних засобів і здоров'ям громадян, є основою наркотичної злочинності та спричиняє поширення наркоманії.

Протягом 2008 року митними органами України всього вилучено (при ввозі і вивозі) з незаконного наркообігу понад 251 кг наркотичних засобів, серед яких героїну – більше 163 кг, кокаїну – понад 19 кг, більше 3 кг макової соломи, 65 кг марихуани; додатково – 280 ампул, понад 1 кг і більше 20 тис. таблеток психотропних речовин; понад 6 т і більше 37 тис. таблеток прекурсорів. У той самий час підрозділами МВС України вилучено загалом по країні у 2008 році понад 14,5 т наркотичних засобів, 760 кг та 3570 літрів прекурсорів [1, с.20].

Порівнюючи з даними МВС України, стає зрозумілим, що мінімальні вилучення «важ-

ких» наркотичних засобів Державною митною службою України при їх величезних обсягах усередині країни доводять майже повну відсутність системи з перехоплення наркотичних засобів на державних кордонах країни, адже всі вилучені наркотичні засоби – контрабандного походження. Серйозною прогалиною в роботі митників є відсутність даних про великі вилучення на кордоні «важких» наркотичних засобів, коли вони згодом виявляються у незаконному наркообігу всередині країни. Зазначені «важкі» наркотичні засоби у жодному разі не потрапляють на територію України з повітря, а проходять митний контроль України.

Останнім часом перевізники досить часто використовують так званий внутрішньочеревний спосіб приховування наркотичних засобів усередині людського тіла. У більшості випадків цей спосіб приховування використовується при здійсненні незаконних перевезень наркотичних засобів повітряним шляхом, тому що час, витрачений на перевезення, має важливе значення для наркокур'єра. Перевезення наркотичних засобів внутрічеревним шляхом забезпечує порівняно малу ймовірність їх виявлення, але одночасно є складним і небезпечним. Крім того, такі способи приховування мають обмежені можливості за обсягами перевезеного вантажу. Саме з цієї причини їх використовують для доставки найбільш дорогих наркотичних засобів, як героїн і кокаїн.

Проблеми методики виявлення контрабанди наркотичних засобів, що вчиняється особами шляхом приховування в середині свого тіла не досить широко досліджена в криміналістичній літературі. Наприклад, Л.Ф. Рогатих, Є.Г. Стрельченко та С.Б. Топоров вважають, що співробітники митної служби повинні оволодіти методикою, яка би дозволила виділи контрабандистів з потоку законослухняних громадян, що перетинають державний кордон. Запропонована ними методика включає п'ять етапів: 1) оцінка не-

безпеки; 2) ознайомлення з типовим пасажиром; 3) ознайомлення з типовими ознаками контрабандиста; 4) ознайомлення з інформацією, що міститься в документах людей, що перетинають кордон; 5) ознайомлення з технікою спостереження [2, с.37].

Однак ефективність застосування даної методики, на наш погляд, досягається лише при наявності професійних знань, умінь, навичок та достатнього досвіду у співробітників митної та прикордонної служб, а також при наявності специфічної поведінки контрабандиста. Аналіз матеріалів кримінальних справ та спеціальної літератури свідчить про необхідність вдосконалення методики виявлення контрабандистів, які перевозять наркотичні засоби використовуючи внутрічеревний спосіб приховування..

Тому метою статті є аналіз методики виявлення контрабанди наркотичних засобів, яка здійснюється особами шляхом приховування останніх всередині свого тіла. Новизна роботи полягає у встановленні різниці між контрабандистом-наркоспоживачем та контрабандистом, який не вживає наркотичні засоби; характеристиці впливу різноманітних наркотичних засобів та психотропів на поведінку й фізичний стан контрабандиста, а також у визначенні ряду особливостей, знання яких дозволятиме виявляти «наркокур'єрів-ковтальників».

Під час перевезення через державний кордон наркотичних засобів усередині людського тіла використовуються так звані «торпеди», тобто наркотичні засоби поміщаються у гумові рукавички, презервативи тощо, які перевозяться у шлунках так званих «ковтальників». В останніх виникає своєрідна поведінка, нервування, що викликано обмеженістю часу для незаконного переміщення у біологічному контейнері героїну або кокаїну і загрозою розчинення наркотичного засобу під впливом шлункового соку, що неминуче призведе до загибелі «мула», усередині якого перемішається наркотичний засіб [3, с.16].

У зв'язку з тим, що існує низька ймовірність виявлення контрабандистів, які використовують внутрічеревний спосіб перевезення наркотичних засобів, дуже важливим є визначення особливостей та ознак, що мають допомогти правоохоронним органам протидіяти такому кваліфікованому способу вчинення контрабанди наркотичних засобів.

Практика дозволяє визначити ряд особливостей, знання яких дозволятиме виявляти «наркокур'єрів-ковтальників». До таких ознак варто віднести наступні: вік від 18 до 40 років, зайву контактність і підвищену дружелюбність або навпаки, прояв підвищеної нервозності при контакті з представниками правоохоронних органів, особливо у випадку затягування процесу проходження прикордонного й митного контролю [4, с.78]. Згідно з аналізом матеріалів кримінальних справ, порушених за вчинення контрабанди наркотичних засобів, перевізниками останніх виступають представники низькооплачуваних професій або безробітні, наркокур'єри можуть перебувати у потягу (літаку), із супроводжуючими особами, у тому числі з дітьми. Як правило, перевізники уникають виходити на великих залізничних станціях через високу щільність контролю правоохоронних органів і обирають для цього невеличкі станції недалеко від пункту призначення, щоб дістатись туди автотранспортом.

Виявлення наркокур'єрів-ковтальників стає можливим, перш за все, за допомогою візуального спостереження за пасажиропотоком. Крім візуального спостереження виявлення наркокур'єрів можливо проводити шляхом опитування членів екіпажів літаків, морських суден, співробітників бригад у поїздах. При цьому варто встановлювати, чи є серед пасажирів особи, які: під час подорожі не приймали їжу і напої, після відвідування туалетної кімнати використали надлишкову кількість одорологічних засобів, зверталися зі скаргами на нездужання і просили видати їм болезаспокійливі або лікарські засоби, що

знижують кислотність, виявляли ознаки нервозності та напруження, а також підвищену стурбованість щодо своєчасності прибуття потягу або літака в пункт призначення.

При визначенні приналежності до вчинення контрабанди наркотичних засобів необхідно пам'ятати про поділ таких осіб на споживачів і не споживачів наркотичних засобів.

1. Контрабандист, який не являється наркоспоживачем. Поведінка такої особи, наприклад при переміщенні наркотичних засобів у ручній поклажі, в особистих речах, відрізняється від поведінки інших пасажирів. Контрабандист може висловлювати скарги щодо самопочуття і стану здоров'я, його емоційний стан може змінюватися від спокійного (радісного) до нервового збудження, він чогось побоюється, може виглядати заляканим, збентеженим. Іноді легко відповідає на запитання при проведенні огляду, іноді замовкає, обурюється на прості запитання, може відрізнятись надмірною говірливістю, щоб відволікти увагу перевіряючого безперервним базіканням, невинуватою рухливістю, неможливістю стояти на місці спокійно, ставить забагато запитань. Така особа не може елементарно знайти необхідні документи на вантаж, не може пояснити пункт призначення, посилаючись на незнання мови.

Психологічно-мовленнєві особливості поведінки розглядаємої категорії осіб: неспроможність або небажання відповідати, паузи перед відповіддю, відповідь запитанням на запитання, прохання повторити або пояснити запитання, дуже повільна відповідь, повідомлення зайвої інформації, яка не має відношення до суті поставлених запитань, тремтіння голосу, цокотіння зубами, хрипіння або коливання голосу, глибоке легеневе і діафрагмальне дихання, багаторазове покашлювання, позіхання або дуже повільний темп відповідей на поставлені запитання.

2. Контрабандист, який є споживачем наркотичних засобів. Якщо злочинець незаконно вживає наркотичні засоби опіатної

групи – опій ацетильований, героїн, то він виглядає старше своїх років, зуби кришаться, темні, нігті ламаються, шкіра суха, волосся масне, тьмяне, багато фурункулів або почервоніння з припухлостями від введення наркотичного засобу на руках і ногах, при особистому огляді особи помітно виступають місця від ін'єкцій, так звані «доріжки наркомана», візуально помітна низька вага, уповільненість рухів, сонливість. У такої особи спостерігається збільшення тривалості сну, важке пробудження, іноді невинуватою гаряковість, приступи гніву, брутальність у поводженні і висловлюваннях. Присутня невинуватою усмішлівість, безпричинний сміх, однак на звертання легко відгукується, правильно відповідає на запитання, дає пояснення; при глибокому затьмаренні свідомості: малорухливість, звисаюча голова, розслабленість м'язів тіла, кінцівок; різка зміна настрою, підйом змінюється злостивою роздратованістю, незадоволеністю, навіть агресивністю, змінюється рухова активність – від повної нерухомості до хаотичного руху, порушується координація руху, мова стає швидкою, нерозбірливою чи гучною, уривчастою, обличчя бліде, з жовтуватим відтінком, одутле, зіниці звужені або розширені, очі блищать, слизова рота, губи сухі тощо.

Для посадової особи підрозділу Служби безпеки, Державної прикордонної служби України, яка проводить безпосередній огляд підозрілих осіб чи вантажу, необхідно знати ознаки наркотичного сп'яніння, оскільки цей чинник ймовірно може виявитися первинним індикатором ризику та вказати, що серед осіб, які мають намір перетнути державний кордон, де знаходиться наркоспоживач, що може свідчити про ймовірну присутність у багажу або особистих речах наркотичного засобу, який мають намір незаконно перемістити. Варто пам'ятати, що стан психіки у наркотичному сп'янінні в залежності від виду наркотичного засобу має свої, притаманні лише йому, відмінні риси.

Так, діагностика дії опіатів досить проста: звуження зіниць, шкіра і слизові покриття бліді, сухі, наявна гіпотензія (знижений кров'яний тиск), брадикардія (уповільнений ритм серцебиття). При кодеїновому сп'янінні, окрім переліченого, відмічається швидке мовлення, психічна ажитація (надмірна рухливість, хвилювання, збуджений стан). При передозуванні опіатами сноподібний стан переходить у кому, смерть настає від паралічу верхніх дихальних шляхів [5, с.43].

Дія препаратів коноплі (каннабісної групи) відрізняється почуттям голоду, спраги, з'являється відчуття невагомості, бажання танцювати, приймати дивні пози, стрибати, веселитися. Незначні дії оточуючих викликають невгамовний і незрозумілий сміх. Стан відрізняється неможливістю зосередитися на чомусь, фрази і висловлювання мають незакінчений і незрозумілий характер на фоні швидкого руху думок [4, с.53]. При передозуванні, наприклад гашишем, відмічаються такі ознаки: зіниці різко розширені, на світло не реагують, обличчя почервоніле, видима сухість губ (весь час облизує), порушена координація рухів, тремор кінцівок (ритмічні м'язові скорочення, тремтіння), наркоспоживач перебуває у стані майже глухоти, намагається кудись бігти.

Зовнішні ознаки вживання особою снодійних препаратів – похідних барбітурової кислоти (барбамілу, нембуталу, фанодорму), із групи піридину-ноксирону: блідий вигляд, колір шкіри із землистим, брудним відтінком, маса тіла спостерігається, наявні шкіряні гнійні висипання, рани довго не загоюються, очі та волосся втрачають блиск, останнє здається мертвим [5, с.78].

Якщо контрабандист зловживає кокаїном або стимуляторами амфетамінного ряду (фенамін, первитин), іншими стимуляторами (ефедрином, катином, катиноном) простежується різка невідповідність зовнішнього вигляду фізіологічному віку, передчасне старіння, обвисання шкіри по всьому тілу, лам-

кість нігтів, волосся. Нюхальники-кокаїністи мають виразки і зруйнування носової перегородки з кровотечею з носа, западання хрящової частини стінки носу, важке загоювання будь-яких пошкоджень, фурункульоз, видимі пігментні плями на місті гнійників. Обличчя дрябне, невиразне. Кінцівки мають синій колір, холодні на дотик.

Ознаки вживання екстазі: збільшення частоти серцевих ударів, підвищення ризику крові, підвищення температури тіла, можлива гіпертермія, зціплення щелеп і зубів, напруженість мускулатури, гіпертензія, зневоднювання, озноб і/або потіння, нудота, затуманення зору, слабкість у тілі, запаморочення, замішання, безсоння і параноя.

Особливе місце серед психоактивних речовин, які викликають залежності психіки і поведінки, посідають дезліптики, тобто галюциногени, психоделіки, психотоміметики, – ЛСД, мескалін, насіння іпомеї, мускатний горіх, псилоцибін, ерготамін. Стан наркотичного сп'яніння при споживанні названих галюциногенів відмічається тим, що споживачеві гаряче здається холодним і навпаки, у нього порушується внутрішня перцепція (мозкова функція власного сприйняття особою зовнішніх предметів), йому може здаватися, що відділяються частини його тіла, мозок виходить назовні.

Звертає на себе увагу деперсоналізація особистості, яка має місце при вживанні майже всіх наркотичних засобів і психотропів, тобто порушення свідомості особистості: відчуття себе особою протилежної статі, неживим предметом тощо. Типовими є яскравий рум'янець на фоні блілого обличчя, яскраві губи, диспепсичні розлади, посмикування окремих груп м'язів.

Проте варто звертати увагу не тільки на зовнішню поведінку та фізичний стан наркокур'єрів, але й на інші ознаки можливої контрабанди наркотичних засобів внутрішньо-черевним шляхом. До таких ознак можна віднести: маршрут слідування пасажирів з

регіонів, де традиційно виробляються наркотичні засоби, невідповідність зовнішнього вигляду пасажира орієнтовній вартості багажу що їм перевозиться, незрозумілі пояснення пасажиром цілей і мотивів своєї поїздки, особливості його поведінки під час відповідей на запитання.

Нами перелічено далеко не всі ознаки, за допомогою яких можна виявити замах на контрабанду наркотичних засобів. Проте зазначені особливості характерні практично всім категоріям наркокур'єрів, включаючи й тих, що використовують внутрічеревний спосіб транспортування наркотичних засобів.

Не слід також забувати про такі візуальні ознаки, які можуть вказувати на розташування наркотичних засобів на тілі (у тілі) особи, серед яких такі: непропорційні антропометричні дані, одяг не відповідає порі року, завеликий за розміром, носиться «на випуск», особа часто поправляє одяг, дивиться у дзеркало або на своє відображення у склі, носить темні окуляри у похмуру погоду, має довгу спідницю, незручне взуття, підібране не за розміром, особа почувається погано, пітніє, тремить, руки, потилицю, проситься до туалету, підозріло вільно поводить себе із загіпсованими кінцівками або їх облудними протезами тощо.

Таким чином, для максимально ефективного виявлення контрабанди наркотичних засобів і психотропних речовин, яка здійснюється внутрічеревним шляхом необхідно :

- встановлення випадків та обставин затримання наркотичних речовин, видів виявлених наркотичних засобів, категорій затриманих осіб, транспортних засобів та вантажів, в яких були виявлені наркотичні засоби, періодичності переміщення наркотичних засобів залежно від пори року, часу доби;

- виявлення загальних зовнішніх та одорологічних характеристик наркотичних засобів, препаратів і сумішей, що можуть бути віднесені до наркотичних, способи їх можливого упакування, використання різномані-

тних запахових прийомів для перешкоджання виявлення наркотичних засобів у таємних схованках при кінологічному огляді багажу, вантажів, автомобільних конструкції;

- підготовка основних організаційних та практичних заходів з комплексної протидії контрабанді наркотичних засобів у конкретному пункті пропуску через державний кордон;

- застосування технічних приладів виявлення наркотичних засобів у схованках (іонісканери, рентген апаратура, електронні щупи);

- використання службових собак, тренуваних на виявлення наркотичних засобів у контрабандних вкладеннях;

- знання місця ймовірного укриття вищезазначених засобів на або в тілі особи;

- уміння вести зовнішнє спостереження, аналізувати побачене, розрізняти візуальні та поведінкові ознаки причетності до контрабанди наркотичних засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виявлення контрабандних наркотичних засобів і психотропних речовин у таємних схованках : наук.-метод. рекомендації / [І. В. Смирнова, Д. Е. Чувірін, Ю. Ю. Малишев та ін.] ; за заг. ред. Б. В. Романюка. – К. : МНДЦ, 2010. с.20.

2. Рогатих Л. Ф. Борьба с контрабандой наркотических средств, психотропных и сильнодействующих средств / Л. Ф. Рогатих, Э. Г. Стрельченко, С. Б. Топоров. - СПб., 2003, с.37.

3. Роганов С. А. Тактика обыска при расследовании преступлений в сфере нелегального оборота синтетических наркотических средств / С. А. Роганов // Российский следователь. – 2003. – № 3. – С. 15–9.

4. Смирнова І. В. Досвід Адміністрації США з питань боротьби з незаконним обігом наркотиків (DEA) / Ірина Валентинівна Смирнова // Боротьба з орг. злоч. і корупцією (теорія і практика). – 2005. – № 12.

5. Шевчук В. М. Современные тенденции

противодействия контрабанде наркотических средств в Украине (криминалистический анализ) / В. М. Шевчук // 36. наук. праць Ха-

рківськ. центру по вивч. орг. злочинності спільно з Американським університетом у Вашингтоні. – 2004. – Вип. 9. - С. 43-78.

Стригун Д. Ю. Методика виявлення контрабандного перевезення наркотичних засобів, що здійснюється особами з приховуванням їх всередині свого тіла / Д. Ю. Стригун // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 340–345 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10cdjvct.pdf>

Розглянуті особливості методики виявлення контрабанди наркотичних засобів, що здійснюється шляхом приховування їх всередині свого тіла. Надані методичні рекомендації працівникам митних та прикордонних підрозділів щодо виявлення контрабандного перевезення наркотичних засобів.

***

Стригун Д.Ю. Методика выявления контрабандной перевозки наркотических средств, которая осуществляется лицами с укрывательством их внутри своего тела

Рассмотрены особенности методики выявления контрабанды наркотических средств, которая осуществляется лицами путем укрывательства их внутри своего тела. Представлены методические рекомендации работникам таможенных и пограничных подразделов по выявлению контрабандной перевозки наркотических средств.

***

Strigun D.JU. Method of Exposure of Contraband Transportation of Narcotic Facilities, Which Is Carried Out Persons with the Concealment of Them into the Body

Considered features of method of exposure of contraband goods of narcotic facilities, which is carried out by the concealment of them into the body. Methodical recommendations the workers of custom and boundary subsections are given in relation to the exposure of contraband transportation of narcotic facilities.

Форум права Ф